Analizy OSW

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH 13.10.2010 www.osw.waw.pl

Azerbejdżański gaz na drodze do Europy

Aleksandra Jarosiewicz

6 października turecki rząd zatwierdził część postanowień czerwcowego memorandum, które pozwalają na sprzedaż przez Azerbejdżan niewielkich ilości gazu na wewnętrznym rynku tureckim (1,2 mld m^3) oraz eksport przez Azerbejdżan surowca do Grecji, Syrii lub Bułgarii (2 mld m^3). Stawia to Azerbejdżan w komfortowej sytuacji, umożliwiając mu bezpośrednie dostawy gazu do Europy i dalszą dywersyfikację eksportu gazu w perspektywie średnioterminowej. Nierozwiązany natomiast pozostaje problem przesyłu gazu z drugiego etapu zagospodarowania największego azerbejdżańskiego złoża Szah Deniz (SD-2), które ma być źródłem surowca dla Południowego Korytarza. Otwarta pozostaje także kwestia, który z projektów korytarza (gazociąg Turcja–Grecja–Włochy ITGI, Transadriatycki TAP czy też Nabucco) zostanie zrealizowany. Jednocześnie kompromis turecko-azerbejdżański zwiększa prawdopodobieństwo wykorzystania szlaku ITGI do przesyłu dużych ilości gazu do Europy.

Turcja zgadza się na sprzedaż i dostawy azerbejdżańskiego gazu do Europy

Decyzja tureckiego rządu z 6 października o ratyfikacji części postanowień zawartych w memorandum turecko-azerbejdżańskim z 7 czerwca br. pozwala na sprzedaż przez azerbejdżański państwowy koncern naftowo-gazowy SOCAR 1,2 mld m^3 gazu na wewnętrznym rynku tureckim, w tym w pierwszej kolejności kontrolowanemu przez SOCAR przedsiębiorstwu petrochemicznemu Petkim (51% udziałów). Gaz ma być udostępniony przez państwową turecką firmę BOTAS z puli gazu dostarczanego przez Azerbejdżan do Turcji, w ramach kontraktu na eksport surowca z pierwszej fazy zagospodarowania złoża Szah Deniz (zgodnie z kontraktem Turcja może odbierać do 6,6 mld m^3 gazu). SOCAR już poinformował, że planuje do końca roku zawrzeć odpowiednią umowę z BOTAS.
Ponadto turecki BOTAS ma dostarczyć 2 mld m^3 gazu koncernowi SOCAR w celu sprzedaży surowca do Syrii, Bułgarii lub Grecji. Ma także nastąpić cesja na rzecz SOCAR-u praw do umowy sprzedaży między BOTAS a greckim koncernem DEPA. W ramach tego kontraktu BOTAS do tej pory reeksportował rocznie ok. 750 mln m^3 azerbejdżańskiego gazu do Grecji – co budziło sprzeciw Azerbejdżanu. Turecka firma uruchomiła eksport surowca w 2007 roku, wykorzystując istniejący odcinek gazociągu Turcja–Grecja–Włochy (ITGI), który jest jednym z projektów Południowego Korytarza. Szczegóły realizacji tych postanowień będą przedmiotem negocjacji między rządami Azerbejdżanu oraz Turcji.
Zatwierdzenie części zapisów memorandum pozwoli poprawić relacje między Ankarą i Baku, które uległy poważnemu ochłodzeniu, gdy Turcja forsowała proces normalizacji z

Armenią w latach 2009–2010. Turcja stara się także uwiarygodnić swoją rolę państwa tranzytowego dla azerbejdżańskiego surowca przesyłanego do Europy.

Konsekwencje

Rozwiązany został jeden z najpoważniejszych problemów w relacjach turecko-azerbejdżańskich. Realizacja zapisów memorandum będzie sukcesem Azerbejdżanu, który od dawna domagał się zgody na sprzedaż gazu przedsiębiorstwu Petkim, a także zgody na tranzyt przez tureckie terytorium. Azerbejdżan *de facto* uzyskuje po raz pierwszy w historii możliwość sprzedaży gazu na rynkach europejskich (Grecja, Bułgaria) oraz bliskowschodnich (Syria). W perspektywie średnioterminowej (do czasu uruchomienia produkcji z drugiej fazy złoża Szah Deniz – planowane na 2016 rok) umożliwi to Baku dywersyfikację szlaków oraz kierunków eksportu gazu. Z kolei możliwość sprzedaży gazu na rynku tureckim, w tym przedsiębiorstwu petrochemicznemu Petkim, zwiększy opłacalność biznesową tego przedsięwzięcia dla SOCAR-u. Azerbejdżańska spółka będzie także jedynym podmiotem, który uzyska możliwość sprzedaży surowca na wewnętrznym rynku tureckim.
Z kolei Bułgaria oraz Grecja uzyskują realną możliwość importu azerbejdżańskiego surowca, co w przypadku Bułgarii daje szansę na dywersyfikację i zmniejszenie zależności od Rosji (Grecja już obecnie kupuje azerbejdżański gaz, ale od Turcji). Co więcej, uruchomienie eksportu przez Azerbejdżan do tych krajów pokaże, że Baku łatwiej jest osiągać porozumienie z poszczególnymi krajami UE niż z koncernami i Brukselą forsującymi koncepcję Południowego Korytarza.

Prognoza

W perspektywie średnioterminowej, do czasu pojawienia się gazu z SD-2, kierunki oraz odbiorcy azerbejdżańskiego gazu zostali określeni. Przez najbliższe pięć lat Azerbejdżan będzie najprawdopodobniej sprzedawać gaz do Rosji, Iranu, Gruzji, Turcji, Syrii, Bułgarii lub Grecji.
Niejasne pozostaje natomiast, którym ze szlaków Południowego Korytarza (ITGI, TAP czy Nabucco) będą w długoterminowej perspektywie eksportowane duże ilości błękitnego paliwa z Azerbejdżanu. Zgodnie z planami Baku, produkcja gazu z drugiej fazy złoża Szah Deniz, która ma być źródłem dostaw dla tych projektów, ma się rozpocząć w 2016 roku i osiągnąć w szczytowej fazie 16 mld m^3 gazu. Należy się spodziewać, że możliwość sprzedaży gazu przez Azerbejdżan na rynku europejskim przed realizacją projektu SD-2 wzmocni pozycję Azerbejdżanu w mających się zakończyć w ciągu roku negocjacjach z przedstawicielami konsorcjów zaangażowanych w wymienione projekty. Z kolei możliwość uruchomienia przez Azerbejdżan sprzedaży gazu do Grecji z wykorzystaniem istniejącego odcinka gazociągu ITGI może zwiększyć szansę na pełną realizację tego przedsięwzięcia.

Aneks

Struktura eksportu azerbejdżańskiego gazu w 2010 roku

Azerbejdżański gaz eksportowany jest na rynki zagraniczne przez państwowy koncern SOCAR oraz konsorcjum Szah Deniz, w którym SOCAR ma 10% udziałów.

Struktura eksportu SOCAR w okresie I – IX 2010 roku (w mld m^3 gazu)

Kraj	Wielkość	2010 **
Rosja	0,618	1
Iran*	0,264	0,4
Gruzja	0,247	0,4
razem	1,129	1,8

Struktura eksportu konsorcjum Szah Deniz z pierwszej fazy zagospodarowania złoża (w mld m^3 gazu)

Kraj	2010**
Turcja	5
Gruzja***	1,4
razem	6,4

*Eksport do Iranu realizowany jest w ramach operacji *swap* – w zamian Iran dostarcza gaz do Autonomicznej Republiki Nachiczewan, będącej azerbejdżańską eksklawą. Mimo podpisania kontraktu na eksport gazu do Iranu (oprócz dostaw w ramach *swap*) w styczniu br. dostawy nie są realizowane z przyczyn politycznych.
** Szacunki OSW na podstawie danych SOCAR.
*** Gruzja część gazu otrzymuje w ramach opłaty za tranzyt przez jej terytorium.

Istniejące i planowane gazociągi z Azerbejdżanu

Południowy Korytarz - mapa